

УДК 340.12:323.1(477)"1991/1996"

**ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ
ОРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО СПРОТИВУ,
ОБОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ
ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ (1991–1996)**

Андрій Коваль

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79000,
(мобілізований офіцер Збройних Сил України),
e-mail: afkoval@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-2448-2756*

Доведено тяглість давньої правової культури українського народу, яка формувалася з часів Київської Русі зі сучасним життям українського народу у власній національній державі – Україні. Обраний період формування законодавства України з 1991 по 1996 роки підтверджує категоричність українського народу на своїй самостійності та незалежності, а також готовності захищати суверенітет України.

Визначено особливості хронологічного закріплення в законодавстві засад оборони України, а також повноваження органів державної влади, органів місцевого самоврядування, права та обов'язки громадян України у сфері оборони.

Окрему увагу зосереджено на законодавчому закріпленні таких термінів, як «військове командування», «військове формування», «воєнний стан», «збройна агресія», «оборона України», «територіальна оборона України» та ін.

Проаналізувавши законодавство, виділено основні віхи формування сучасної воєнної організації держави, акцентовано на створенні сучасних українських військових формувань, законодавчому закріпленні повноважень Президента України як Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України та нормативному врегулюванню повноважень таких органів, як «Рада національної безпеки і оборони України» та «Ставка Верховного Головнокомандувача».

Аналізуючи зміст законодавства України у сфері оборони в період 1991–1996 років зроблено висновок, що український народ зберіг у своїй історичній пам'яті всі важкі криваві сторінки історії, починаючи з формування Київської Русі, в часи якої були закладені основи державницької та правової свідомості сучасного українського народу, який справді став свідомим та самодостатнім для формування власної національної української держави – України.

Ключові слова: військове право, законодавство, військова агресія, територіальна оборона, національна безпека.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2023.77.056>

Після завершення Другої світової війни лідери демократичних держав світу з метою створення нової мирної моделі існування світової спільноти створили міжурядову Організацію Об'єднаних Націй. Так, 22 серпня 1945 року Україна (тоді - УРСР) стала однією з 51 країн-засновниць ООН шляхом ратифікації Президією Верховної Ради Української РСР тексту Статуту Організації Об'єднаних Націй. Визнання права народів на самовизначення та права на створення власних національних держав на власній етнічно-політичній території забезпечили Україні

право на законне членство в ООН після проголошення Акту Незалежності України 24 серпня 1991 року. Жодна держава світу, окрім російської федерації (з 2014 року), не ставила під сумнів законність міжнародно визнаних політичних кордонів України. З перших днів існування Україна декларувала недоторканність своєї території, цілісність та суверенітет, який захищатиметься народом України за будь-якого зазіхання на її цінності. Задля усвідомлення теперішнього стану нормативно-правової бази України, якою були врегульовані важливі питання повноцінного існування України як незалежної, суверенної та правової держави та повноцінного члена Організації Об'єднаних Націй матеріал цієї статті узагальнює законодавчі зміни в Україні, що стосуються врегулювання основних та базових питань оборони та захисту територіальної цілісності України.

Ця стаття **має на меті** підтвердити, що на момент проголошення Незалежності України, російська федерація як аналогічний Україні новостворений суб'єкт міжнародної політики (демократична, правова, багатонаціональна держава) з перших днів свого утворення політично визнавала незалежність та суверенітет своєї держави-сусіда України, зокрема шляхом підписання міжнародного Будапештського меморандуму 1994 року, в якому російська федерація виступила гарантом безпеки при переході України до статусу без'ядерної держави. Автор статті ставить перед собою мету проаналізувати зміст основ первинних законодавчих актів України, які були прийняті в період 1991–1996 років. Ці законодавчі акти є основою аналізу якості організації на державному рівні основ оборони, готовності українського народу до національного спротиву та захисту територіальної цілісності України

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки до 2014 року жодних порушень та реальних військових нападів на територіальну цілісність України в межах політично визнаних кордонів міжнародною спільнотою (зокрема російською федерацією) не було, то і загально-теоретичних обговорень цієї тематики було обмаль. Перші детальні наукові конструкції по змісту та способах захисту територіальної цілісності України з'явилися у 2014 році з початком зухвалого нападу та захоплення російською федерацією Автономної Республіки Крим загалом та частин Донецької та Луганської областей України. Такі міжнародні терористичні дії російської федерації спровокували повноцінну консолідацію українського громадянського суспільства, яке обрало собі в червні 2014 року нового легітимного політичного представника українського народу як гаранта прав та свобод людини та громадянина – Президента України. Саме новообраний Президент України Петро Олексійович Порошенко реально розпочав реалізовувати волю українського народу стати невід'ємною складовою Європейського Союзу та Північно-Атлантичного Альянсу (НАТО). Разом із міжнародною, національною, політичною та науковою елітою весь новостворений апарат після проведення реформи щодо оновлення керівного складу управління державою на чолі із Президентом України згуртувався для вирішення нагальних політичних та військових потреб задля збереження та відновлення державного суверенітету України та її територіальної цілісності загалом.

На переконання автора, а надто з часу введення в дію в Україні правового режиму воєнного стану, тематика «територіальної оборони та захисту України» набула апогейного характеру і стала справою кожного громадянина України. Кожен українець почав усвідомлювати своє значення для збереження та відновлення існування України в межах кордонів на момент проголошення України в 1991 році. Життя українського народу як носія права народу на самовизначення і творця України постало перед реальною загрозою умисного знищення ворогом. Сьогодні беззаперечним фактом є те, що понад 140 держав світу однозначно визнають та

підтримують збереження правосуб'єктності України з територією в межах кордонів станом на 1991 рік. Більшість світових лідерів, стоячи на захисті територіальної цілісності України, прагнуть не допустити початок Третьої світової війни, внаслідок якої може бути зруйнованою вся політична структура Європи, включно зі зміною кордонів не лише України, а й інших держав Європейського Союзу та держав-членів НАТО.

Завданнями цієї статті є: 1) хронологічно, систематично, структуровано, тематично та логічно подати правовий аналіз законодавства України, яким урегульовувалися питання оборони та захисту територіальної цілісності України (1991–1996); 2) аналіз динаміки посилення та деталізації правового регулювання в галузі оборони та захисту України; 3) узагальнення реалізації доктрини створення самостійної, незалежної та правової України на принципі національного самовизначення українського народу.

Виклад основного матеріалу. У лютому 1944 року до Конституції УРСР були внесені зміни, які надавали Україні право мати власні збройні сили. Так, 6 березня 1944 року 6-а сесія Верховної Ради УРСР прийняла Закон «Про утворення військових формувань союзних республік та перетворення у зв'язку з цим Народного комісаріату оборони із загально-союзного в союзно-республіканський наркомат». Отже, ще до проголошення незалежності України у Конституціях Української Радянської Соціалістичної Республіки передбачалася самостійна здатність України «у забезпеченні безпеки та обороноздатності країни» (стаття 30 Конституції УРСР від 20 квітня 1978 року).

Аналізуючи весь період існування України як незалежної, суверенної, правової та демократичної держави, розуміємо, що питання спроможності захистити свій народ від зазіхань на його територіальну недоторканність та цілісність є основною, базовою та невід'ємною гарантією майбутнього мирного життя суверенного народу на власній території з організацією власної національної української держави.

Так, згідно з «Декларацією про державний суверенітет України» від 16 липня 1990 року Верховна Рада Української РСР, визнаючи волю народу України, прагнучи створити демократичне суспільство та правову державу на засадах суверенітету і самоврядування народу України, проголосила державний суверенітет України як верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах [1].

З дня прийняття Постанови Верховної Ради Української РСР «Про проголошення незалежності України» з 24 серпня 1991 року Україна була проголошена «незалежною демократичною державою» новим правостановлюючим та державотворчим Актом проголошення незалежності України. Основами цього Акту були «тисячолітня традиція державотворення в Україні», «право на самовизначення народів», Статут ООН та інші міжнародно-правові документи [2].

Отож 24 серпня 1991 року новоутвореною Верховною Радою України було прийнято Постанову (№1428-ХІІ) «Про політичну обстановку на Україні і негайні дії Верховної Ради України по створенню умов неповторення надалі військового перевороту». Посилаючись на дієву протидію демократичних сил, зокрема і на території України, в тексті Постанови підтверджено провал «антиконституційного державного перевороту, організований колишніми керівниками уряду, структур органів КДБ, армії, внутрішніх справ СРСР, ЦК КПРС», уникаючи наслідків «глибокої політичної і соціально-економічної кризи в суспільстві» з метою «стабілізації ситуації на Україні» завдяки визначеній позиції «Голови Верховної Ради Української РСР, Президії Верховної Ради УРСР, які визнали розпорядження

створеного в Москві комітету такими, що не мають юридичної сили на території республіки» Верховна Рада України постановила: «1. Кабінету Міністрів України, Комісіям Верховної Ради України з питань оборони і державної безпеки, у питаннях законодавства і законності, з питань правопорядку та боротьби із злочинністю до 1 жовтня 1991 року внести на розгляд Верховної Ради України проєкт Закону України про правовий режим надзвичайного стану і до 1 листопада 1991 року – проєкти законів про збройні сили України, про обов’язки і права внутрішніх військ України по охороні громадського порядку і про органи державної безпеки України...». Визнано за доцільне створення Ради оборони України, доручено прискорення формування Конституційного Суду України, Кабінету Міністрів України і Комісії Верховної Ради України в питаннях законодавства і законності підготувати і внести на розгляд Верховної Ради України проєкт «Звернення до Організації Об’єднаних Націй з проханням виступити гарантом реалізації незалежності України як суб’єкта міжнародного права і члена ООН». Постанова завершується таким зверненням до всього народу України: «Доля нашого суверенітету, зростання спільного добробуту, захист прав людини залежать від свідомості і ставлення до власних обов’язків кожного громадянина» [3].

Так, 24 серпня 1991 року Постановою Верховною Радою України «Про військові формування на Україні» всі військові формування, які були дислоковані на момент проголошення Акту незалежності, на території України стали підпорядковуватися виключно Верховній Раді України. Цією ж Постановою було утворено Міністерство оборони України та розпочато процес створення Збройних Сил України, республіканської гвардії та підрозділу охорони Верховної Ради, Кабінету Міністрів, Національного банку України [4]. Згодом згідно з Указом Президента України від 05 квітня 1992 року № 209 всі військові формування, що були дислоковані на території України, були перепідпорядковані Міністерству оборони України [5].

Отож, 17 вересня 1991 року Законом України № 1554-XII «Про внесення змін і доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР» Верховна Рада України постановила внести такі зміни і доповнення: «Стаття 1. Україна є загальнонародна держава...»; «Стаття 4. Держава Україна, всі її органи діють на основі законності, забезпечують охорону правопорядку, інтересів суспільства, прав і свобод громадян»; «Стаття 9. Основним напрямом розвитку політичної системи суспільства є дальше розгортання демократії...»; «Стаття 29. Відповідно до Конституції України захист Вітчизни належить до найважливіших функцій держави і є справою всього народу». Статтю 72 було доповнено пунктом 10-1 щодо правомочності України (в особі її найвищих органів державної влади й управління) утворювати військові формування. У статті 97 були доповнені повноваження («виключного відання») Верховної Ради України та надано їй право на «утворення Ради оборони України...» (п. 9-1), «введення в разі необхідності надзвичайного стану на території України» (п. 26-1). До компетенції Верховної Ради України також було додано її право на обрання Міністра оборони України (п.10) [6].

Враховуючи зміст Постанови Верховної Ради України (№1428-12) від 24 серпня 1991 року «Про політичну обстановку на Україні і негайні дії Верховної Ради по створенню умов неповторення надалі військового перевороту» 11 жовтня 1991 року зокрема «з метою ... забезпечення її зовнішньої безпеки» Верховною Радою України була прийнята Постанова «Про утворення Ради оборони України». Додатками було визначено склад Ради оборони, а також затверджено (схвалено) «Положення про Раду оборони України» згідно з текстом якого: «1. Рада оборони України як вищий державний орган колегіального керівництва питаннями оборони і безпеки України

утворюється відповідно до Конституції і Акта проголошення незалежності України Верховною Радою України з метою захисту суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності та недоторканності республіки, вироблення стратегії і постійного вдосконалення політики у сфері оборони і державної безпеки...». Згідно з п. 2 Положення на Раду оборони України покладалося в мирний час «забезпечення постійної готовності військ і народного господарства для відбиття збройної агресії, звідки б вона не виходила», а в «загрозливий період і у разі війни» - «загальне керівництво відмобілізовуванням військ і переведенням народного господарства на воєнне становище», підготовкою резервів для Збройних Сил України тощо. Постановою визначено, що в мирний час Рада оборони України у своїй діяльності є підзвітною Верховній Раді України (п. 4), а в «особливий період» і «під час війни» Рада оборони України «бере на себе функції державної влади і управління, забезпечення мобілізації людських та матеріальних ресурсів на відбиття збройної агресії відповідно до чинного законодавства» (п. 5) [7]. Згодом розпорядженням Президента України від 23.01.1992 № 28/92рп було введено посаду відповідального секретаря Ради оборони України.

Після проведення 01 грудня 1991 року доленосного для всього українського народу всеукраїнського референдуму «про визнання Акту проголошення незалежності України» 6 грудня 1991 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про Збройні Сили України» [8] та Закон України «Про оборону України» [9]. Того ж дня було затверджено текст Військової присяги, яку в залі Верховної Ради першим склав Міністр оборони України генерал-полковник Морозов К. П. [10].

У Законі України «Про оборону України» вперше на законодавчому рівні подано та розкрито (в різних редакціях закону) зміст таких понять, як «військове командування», «військове формування», «воєнний стан», «збройна агресія», «оборона України», «обороздатність держави», «особливий період», «план оборони України», «район воєнних (бойових) дій», «спеціальна операція», «територіальна оборона України» та ін. Законом визначена спеціальна компетенція основних державних органів. У законі вказувалося, що виключно Верховною Радою України врегульовувалися питання у сфері оборони та військового будівництва. Верховна Рада України була уповноважена утворювати Раду оборони України, затверджувати «воєнну доктрину» і «концепцію військового будівництва», «державну програму розвитку озброєння та військової техніки», запроваджувати «воєнний стан на території України», оголошувати «стан війни...», а також за поданням Президента України в разі воєнного нападу на Україну приймати рішення «про відміну воєнного стану», «про припинення стану війни» та «про укладення миру». Рада оборони України була створена як вищий державний орган колегіального керівництва в питаннях оборони та безпеки України (щодо захисту суверенітету, конституційного ладу та територіальної цілісності України).

Під терміном «територіальна оборона України» законом вважається «система загальнодержавних воєнних і спеціальних заходів, що здійснюються в особливий період із завданнями: охорони та захисту державного кордону; забезпечення умов для надійного функціонування органів державної влади, органів військового управління, стратегічного (оперативного) розгортання військ (сил); охорони та оборони важливих об'єктів і комунікацій; боротьби з диверсійно-розвідувальними силами, іншими озброєними формуваннями агресора та антидержавними незаконно утвореними озброєними формуваннями; підтримання правового режиму воєнного стану».

Збройні Сили України саме тоді визнавалися військовою державною структурою, що призначалася для збройного захисту суверенітету, незалежності, територіальної цілісності та неподільності України від нападу ззовні. Закон розрізняв такі поняття, як «стан війни», «воєнний час», «воєнний стан» та інші поняття у сфері оборони України. Вперше на законодавчому рівні в статті 17 цього закону визначалася мета «територіальної оборони», а саме «для прикриття, оборони та захисту державного кордону, морського узбережжя, острівних зон, важливих об'єктів і комунікацій від нападу агресора, боротьби з його десантами та диверсійними групами, підтримання режиму воєнного стану».

Законом «Про оборону України» були законодавчо закріплені засади оборони України, а також повноваження органів державної влади, органів місцевого самоврядування, обов'язки підприємств, установ та організацій, права та обов'язки громадян України у сфері оборони. Оборона України, згідно з текстом цього закону, базується на готовності та здатності органів державної влади, місцевого самоврядування та національної економіки до переведення з мирного на «воєнний стан», а також відсічі збройній агресії, ліквідації збройного конфлікту, а також готовності населення і території держави до оборони. У разі збройної агресії проти України, або загрози нападу на неї, Президент України має право приймати рішення про загальну або часткову мобілізацію, введення воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях, застосування Збройних Сил України, інших військових формувань. Згідно з вимогами цього закону Президент України направляє на затвердження до Верховної Ради України подання про оголошення стану війни. З моменту оголошення стану війни чи фактичного початку воєнних дій настає воєнний час, який закінчується у день і час припинення стану війни.

Президент України як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України уповноважений видавати укази, розпорядження, директиви і накази. Водночас Верховна Рада України врегульовує питання у сфері оборони держави шляхом прийняття законів.

Для підвищення обороноздатності держави Законом чітко врегульовано повноваження таких органів, як «Рада національної безпеки і оборони України» та «Ставка Верховного Головнокомандувача» (вищий колегіальний орган воєнного керівництва обороною держави, який забезпечує стратегічне керівництво Збройними Силами України, іншими військовими формуваннями та правоохоронними органами в особливий період).

У Законі України «Про Збройні Сили України» в преамбулі чітко вказано, що «оборона країни є справою всього народу України», а «Україна як незалежна держава і суб'єкт міжнародного права проголошує про створення власних Збройних Сил». Закон визначив, що Президент України є Головнокомандувачем ЗСУ та головою Ради оборони України. В законі згадані «воєнна доктрина» та «стратегічні й оперативні плани» Міністерства оборони України згідно з якими здійснюються дислокація та розташування військових об'єднань, з'єднань, частин і підрозділів. Важливо, що в статті 11 цього закону чітко вказано, що в ЗСУ використовується державна мова, а військово-патріотичне виховання військовослужбовців здійснюється на національно-історичних традиціях народу України.

Так, 14 лютого 1992 року Верховна Рада України Законом №2113-12 від 14.02.1992 внесла зміну в III розділ Конституції (Основний Закон) України від 20 квітня 1978 року «Державний і територіальний устрій України, главу 7 «Україна – незалежна держава», та вказала в статті 68: «Україна – незалежна демократична правова держава», а в статті 70 «Територія України є єдиною, неподільною,

недоторканою і цілісною. Будь-які зміни території і державних кордонів України без згоди народу України не дозволяються».

У середині червня 1992 року Верховна Рада України ратифікувала Договір про звичайні збройні сили в Європі, яким визначалися максимальні рівні озброєння і військової техніки для України [11].

Отож 3 липня 1992 року Розпорядженням Президента України № 1173 було затверджено Тимчасове положення про «Раду національної безпеки України». Раду було визначено як консультативно-дорадчий орган у системі державної виконавчої влади при Президентові України. Головним завданням Ради національної безпеки України була «підготовка пропозицій та проєктів рішень Президента України щодо реалізації політики у сфері захисту національних інтересів та забезпечення національної безпеки України».

Указом Президента України 23 серпня 1994 року № 469 було затверджено нове Положення про Раду національної безпеки України. Згідно з ним Раду визначено як колегіальний орган при Президентові України, який здійснює організаційно-координаційну діяльність у галузі забезпечення національної безпеки.

З прийняттям 28 червня 1996 року Конституції України розпочався новий період у діяльності Ради. Згідно зі статтею 107 Основного закону Рада національної безпеки й оборони України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України.

Рада національної безпеки й оборони України координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки й оборони. Головою Ради національної безпеки й оборони України став Президент України.

Так, 30 серпня 1996 року Указом Президента України № 772 ним було утворено Раду національної безпеки й оборони України як постійно діючий конституційний орган з питань координації та контролю діяльності органів виконавчої влади у сфері національної безпеки й оборони, а також Апарат Ради. Указом Президента України 4 жовтня 1996 року № 927 було затверджено «Положення про Апарат Ради». Нову редакцію Положення було затверджено Указом Президента України від 14 жовтня 2005 року (№ 1446).

Отже, до 30 серпня 1996 року в Україні окремо діяли Рада оборони України як вищий державний орган колегіального керівництва питаннями оборони і безпеки України (з 11 жовтня 1991 року), а також Рада національної безпеки України як консультативно-дорадчий орган у системі державної виконавчої влади при Президенті України (з 3 липня 1992 року).

Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» визначає правові засади організації та діяльності Ради національної безпеки і оборони України, її склад, структуру, компетенцію і функції. Так, Рада національної безпеки й оборони України, відповідно до Конституції України, стала координаційним органом з питань національної безпеки й оборони при Президентові України. Відповідно до статті 4 Закону, Рада національної безпеки і оборони України: 1) розробляє та розглядає на своїх засіданнях питання, які відповідно до Конституції та законів України, Стратегії національної безпеки України, Воєнної доктрини України належать до сфери національної безпеки і оборони, та подає пропозиції Президентові України, приймає рішення щодо «удосконалення системи забезпечення національної безпеки та організації оборони, утворення, реорганізації та ліквідації органів виконавчої влади у цій сфері», «питань оголошення стану війни, загальної або часткової мобілізації, введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або окремих її місцевостях...», «координує та контролює діяльність органів

виконавчої влади по відбиттю збройної агресії... підтриманню громадського порядку в умовах воєнного та надзвичайного стану та при виникненні кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці України» [12].

Згідно з текстом Конституції України від 28 червня 1996 року «Територія України в межах існуючого кордону є цілісною і недоторканою» (стаття 2), «Захист суверенітету і територіальної цілісності України... є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу» (стаття 17), «Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України» (стаття 17), «Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом» (стаття 17). Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України (стаття 65).

Статтею 85 Конституції України визначено виключну компетенцію Верховної Ради України до якої належать: «визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору» (п. 5 в редакції Закону № 2680-VIII від 07.02.2019), «оголошення за поданням Президента України стану війни і укладення миру, схвалення рішення Президента України про використання Збройних Сил України та інших військових формувань у разі збройної агресії проти України» (п. 9), «затвердження протягом двох днів з моменту звернення Президента України указів про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях, про загальну або часткову мобілізацію, про оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації» (п. 31)

Статтею 106 Конституції України визначено, що Президент України «забезпечує державну незалежність, національну безпеку і правонаступництво держави» (п.1), «є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України... здійснює керівництво у сферах національної безпеки та оборони держави» (п.17), «очолює Раду національної безпеки і оборони України» (п.18).

Статтею 107 Конституції України визначено, що «Рада національної безпеки і оборони України є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України... Головою Ради національної безпеки і оборони України є Президент України».

Статтею 116 Конституції України закріплено, що «Кабінет Міністрів України: 1) забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України...; 1¹) забезпечує реалізацію стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору; (в редакції Закону № 2680-VIII від 07.02.2019);..7) здійснює заходи щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України...». Також згідно з текстом Конституції України на Кабінет Міністрів України покладено здійснення заходів щодо забезпечення обороноздатності і національної безпеки України, громадського порядку, боротьби зі злочинністю.

Виконуючи вимогу статті 107 Конституції України, Указом Президента України від 30 серпня 1996 року № 772 було утворено Раду національної безпеки й оборони України – постійно діючий конституційний орган з питань координації та контролю діяльності органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони.

Висновки. Аналізуючи зміст законодавства України в період 1991–1996 років зі впевненістю можна ствердити, що український народ зберіг у своїй історичній пам'яті всі важкі криваві сторінки історії, починаючи з формування Київської Русі, в часи якої були закладені основи державницької та правової свідомості сучасного українського народу, який справді став свідомим та самодостатнім для формування власної національної української держави – України.

Кожен законодавчий акт, який проаналізований у цій статті, підтверджує прагнення кожного національно свідомого українця жити за словами Тараса Шевченка: «У своїй хаті своя правда, сила й воля». Таку ідейну основу протягом століть після втрати Київської та Галицько-Волинської держав проголошували та розвивали козаки, Богдан Хмельницький, Пилип Орлик [13], рутенці, автори «Руської Трійці» (М. Шашкевич, І. Вагилевич та Я. Головацький), діячі Головної Руської Ради (автори «Зорі Галицької»), народовці, Юліан Бачинський, Михайло Драгоманов [14], Іван Франко [15], Дмитро Донцов [16], В'ячеслав Липинський, українські науковці (Олександр Огоновський, Петро Стебельський, Станіслав Дністрианський, Володимир Старосольський та інші), Кость Левицький, Євген Олесницький та багато інших синів українського народу. Саме вони не дали ворогу вбити ідею формування та розвитку української національної держави.

Отже, в Україні питання створення власної національної держави, її оборони та захисту від ворогів були актуальними ще з часів козацтва до проголошення УНР (1917) та ЗУНР (1918). Сучасний вибір українського народу з дня проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року є основою формування національної законодавчої бази України, яка глибше деталізує та визначає сферу повноважень та компетенції відповідних органів держави у сфері оборони та захисту кожної людини та громадянина, який перебуває на території України.

Список використаних джерел

1. Декларація про державний суверенітет України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>
2. Про проголошення незалежності України : Постанова Верховної Ради Української РСР від 24.08.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text>
3. Про політичну обстановку на Україні і негайні дії Верховної Ради України по створенню умов неповторення надалі військового перевороту : Постанова Верховної Ради України від 24.08.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1428-12#Text>
4. Про військові формування на Україні : Постанова Верховної Ради України від 24.08.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1431-12#Text>
5. Про невідкладні заходи по будівництву Збройних Сил України : Указ Президента України від 05.04.1992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209/92#Text>
6. Про внесення змін і доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-1554-12/ed19910917#Text>
7. Про утворення Ради оборони України : Постанова Верховної Ради України від 11.10.1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1658-12#Text>
8. Про Збройні Сили України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>
9. Про оборону України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>
10. Історія Збройних Сил України (з 1991 р.). URL: <https://www.zsu.gov.ua/menu/5fe4408-52f429b1f88ce9cbc>

11. Договір про звичайні збройні сили в Європі. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_314#Text
12. Про Раду національної безпеки і оборони України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text>
13. Перша конституція України гетьмана Пилипа Орлика. 1710 рік. Київ, 1994.
14. Драгоманівський збірник. «Вільна спілка» і сучасний український конституціоналізм / за редакцією Т. Андрусіяка. Львів, 1996.
15. Франко І. *Ukraina irredenta. Житє і слово*. 1895. Т. 4. Кн. 6. С. 470–483.
16. Донцов Д. *Історія розвитку Української державної ідеї*. Київ, 1991.

References

1. Deklaratsiia pro derzhavnyi suverenitet Ukrainy. Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text>
2. Pro proholoshennia nezalezhnosti Ukrainy : Postanova Verkhovnoi Rady Ukrain'skoi RSR vid 24.08.1991. Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1427-12#Text>
3. Pro politychnu obstanovku na Ukraini i nehajni dii Verkhovnoi Rady Ukrainy po stvorenniu umov nepovtorennia nadali vijs'kovoho perevorotu : Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 24.08.1991. Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1428-12#Text>
4. Pro vijs'kovi formuvannia na Ukraini : Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 24.08.1991. Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1431-12#Text>
5. Pro nevidkladni zakhody po budivnytstvu Zbrojnykh Syl Ukrainy : Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 05.04.1992. Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209/92#Text>
6. Pro vnesennia zmin i dopovnen' do Konstytutsii (Osnovnoho Zakonu) Ukrain'skoi RSR. Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1554-12/ed19910917#Text>
7. Pro utvorennia Rady oborony Ukrainy : Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 11.10.1991. Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1658-12#Text>
8. Pro Zbrojni Syly Ukrainy. Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text>
9. Pro oboronu Ukrainy. Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>
10. Istoriiia Zbrojnykh Syl Ukrainy (z 1991 r.). Retrieved from <https://www.zsu.gov.ua/menu/-5fe440852f429b1f88ce9cbc>
11. Dohovir pro zvyčajni zbrojni syly v Yevropi. Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy. Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-994_314#Text
12. Pro Radu natsional'noi bezpeky i oborony Ukrainy. Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-%D0%B2%D1%80#Text>
13. Persha konstytutsiia Ukrainy het'mana Pylypa Orlyka. 1710 rik. K., 1994.
14. Drahomaniv's'kyj zbirnyk. «Vil'na spilka» i suchasnyj ukraïns'kyj konstytutsionalizm. Za redaktsiieiu Tarasa Andrusiaka. L'viv, 1996.
15. Franko, I. (1895). *Ukraina irredenta. Zhytie i slovo*. 4. 6, 470–483.
16. Dontsov, D. (1991). *Istoriiia rozvytku Ukrain's'koi derzhavnoi idei*. Kyiv.

**LEGAL FOUNDATIONS OF LEGISLATIVE REGULATION
OF THE ORGANIZATION OF NATIONAL RESISTANCE,
DEFENSE, AND PROTECTION OF TERRITORIAL INTEGRITY
OF UKRAINE (1991–1996)**

Andriy Koval

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
(mobilized officer of the Armed Forces of Ukraine),
e-mail: afkoyal@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-2448-2756*

In this article, the author endeavors to substantiate the continuity of Ukraine's ancient legal heritage, shaped since the era of Kyivan Rus, and its resonance with contemporary Ukrainian legislative norms established within national state – Ukraine. The chosen period of Ukraine's legislative development from 1991 to 1996 confirms the determination of the Ukrainian people towards their independence and sovereignty, as well as their readiness to defend Ukraine's sovereignty.

It is established that the analyzed primary legislative acts of Ukraine, adopted during the period of 1991–1996, serve as the basis for analyzing the quality of the organization at the state level in terms of defense fundamentals, the readiness of the Ukrainian people for national resistance, and the protection of Ukraine's territorial integrity.

All the analyzed legislative acts embodied the cherished dreams of cultural, societal, scientific, and political figures. Through their activities, they helped preserve the historical memory of the Ukrainian people, including notable figures such as Bohdan Khmelnytskyi, Pylyp Orlyk, Ruthenians, the authors of the 'Ruska Triytsia' (M. Shashkevych, I. Vahylevych, and Y. Holovatskyi), participants of the Central Ruthenian Council (authors of 'Zoria Halytska'), populists, Yulian Bachynskyi, Mykhailo Drahomanov, Ivan Franko, Dmytro Donstov, Viacheslav Lypynskyi, Ukrainian scholars (Oleksandr Ohonovskyi, Petro Stebelskyi, Stanislav Dnistrovskyi, Volodymyr Starosolskyi, and others), Kost Levitskyi, Yevhen Olesnytskyi, and many other devoted sons of the Ukrainian people. They were the ones who prevented the enemy from suppressing the idea of forming and developing the Ukrainian national state.

The study delineates the specifics of chronological embedding within the legislation principles of defense in Ukraine, alongside the delineation of powers vested in state authorities, local self-governance bodies, as well as the rights and responsibilities of Ukrainian citizens within the realm of defense.

Special attention is given to the legislative codification of terms such as 'military command', 'military formation', 'state of war', 'armed aggression', 'defense of Ukraine', 'territorial defense of Ukraine' and others.

Through an analysis of the legislation, key milestones in the formation of the modern military organization of the state are identified. Emphasis is placed on the establishment of contemporary Ukrainian military formations, legislative delineation of the President of Ukraine's powers as the Supreme Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine, as well as the normative regulation of the powers of bodies such as the 'National Security and Defense Council of Ukraine' and the 'Headquarters of the Supreme Commander-in-Chief'.

Analyzing the legislation of Ukraine in the defense sphere during the period of 1991–1996, it is concluded that the Ukrainian people preserve in their historical memory all the grim and bloody pages of history, starting from the formation of Kyivan Rus. The foundations of statehood

and legal consciousness of the modern Ukrainian people were laid during the times of Kyivan Rus. This laid the groundwork for the people to become conscious and self-sufficient in the formation of their own national Ukrainian state – Ukraine.

Keywords: military law, legislation, military aggression, territorial defense, national security.

Стаття: надійшла до редакції 09.04.2023

прийнята до друку 21.05.2023